

JOHN HENRY NEWMAN (1801. – 1890.)

SADRŽAJ

1. ŽIVOT I DJELA

1. ŽIVOT I DJELA

O životu J. H. Newmana i povijesti njegove misli informaciju daje njegovo djelo *Apologia pro vita sua*, mnoštvo bilježaka iz njegovih dnevnika te preko 2000 pisama. Rodio se 21. veljače 1801. u Londonu. Bio je najstariji sin od šestoro djece. Otac mu je bio bankar, morao je zbog određenih poteškoća banku zatvoriti, puno je radio te je sve to prouzročilo njegovu preranu smrt (kad je Johnu Henryju bilo jedva sedam godina). S nepunih je 16. godina upisao na Trinity College u Oxfordu. Tu je doživio čitajući Humea i Voltairea prvu svoju krizu vjere. Ipak, nesreća u obitelji i njegova vlastita bolest pripremile su mu put obraćenja. Temeljna je misao vodilja za mladoga Henryja bila misao koja se u njemu stalno ponavljala: *Myself and my Creator!* Taj je njegov osobni odnos prema osobnom Bogu ostao odlučujući za čitav njegov duhovni život.

Oxford je za Newmanovo vrijeme važio kao »sveti grad anglikanizma«. Sam ga je jednom nazvao »najreligioznijim sveučilištem na svijetu«. Poznati je bio i oxfordski college-sustav - tutor-način. Studenti su dobivali visoku humanističku izobrazbu. Newman je studirao matematiku, prirodne znanosti, literaturu, filozofiju i teologiju. Od filozofije je posebni interes imao za pitanja logike i spoznajne teorije. Za to je bio inspiriran od učitelja Dr. Whateya, zagovornika Aristotelove filozofije. Tako se Newman pod vodstvom Whateya bavio Aristotelom, Ciceronom, a potom i knjigom anglikanskog biskupa Josipa Butlera *The Analogy of Religion, Natural and Revealed, to the Constitution and Course of Nature* (1736) u kojoj je ovaj biskup učio, da vjerojatnost vodi život. Takva je nauka polako završavala skepticizmom - tu je izvor Newmanova problema koji će ga pratiti čitava njegova života: da li je čovjek dužan na temelju vjerojatnog utemeljenja doći do apsolutnog pristanka?

Whately je (kao liberalac) imao na Newmana i ekleziološki utjecaj, posebno u tvrdnji da je Crkva samostalni organizam odvojen od države. Kasnije se Newman distancirao od Whatelyevog liberalizma i započeo sa studijem crkvenih otaca, posebno Ignacija iz Antiohije i Justina Mučenika. Zanimala ga je i prednicejska aleksandrijska škola, prije svega Klement iz Aleksandrije i Origen. Posebno ga je iznenadila otvorenost tih ranokršćanskih mislilaca iz Aleksandrije nasuprot zatvorenosti antičkih filozofa. Oci su u Newmanu potvrđivali uvjerenje da je poganska literatura, čak i sva priroda, samo učiteljica za Evanđelje. Kasnije se zanimao za sukob između Arija i Atanazija. Atanazije je ostao njegovim omiljenim piscem. Dakako da iz vidokruga interesa nije izostalo ni bavljenje sv. Augustinom.

Odlučio se zaređiti za đakona i 1828. za svećenika. Kao svećenik je imao dovoljno vremena za znanstvenu i literarnu djelatnost. Nakon naporna rada na knjizi o Ariju (*The Arians of Fourth Century*) odlučio se na putovanje po Italiji sve do Sicilije. Kad se vratio u Englesku priključio se tzv. »oxfordskom pokretu« anglikanske crkve koji je Crkvu želio obnoviti iz samih izvora te je osloboditi od državnog utjecaja. Grupa »oxfordski pokret« nastojala je oživjeti anglikatolicizam. Mnogim aktivnostima i izdanjima stekli su puno simpatija, posebno zbog oživljavanja nauke crkvenih otaca. Smatrali su da je anglikanska crkva najizvornija crkva. Pokret je 1839. doživio svoj vrhunac. Problem koji je naročito zanimao »oxfordski pokret« bio je problem odnosa vjere i znanosti. Pripadnici su se tog pokreta počeli sve više i više udaljavati od anglikanizma i približavati se Rimu i katolicizmu. Jedan je dio pokreta 1845., među njima i sam Newman, prešao na katoličku vjeru nakon što se morao odreći svojih službi u anglikanskoj crkvi. 9. listopada ga je u katoličku crkv primio talijanski pasionist P. Dominik Barberi, jedan od malog broja katolika koje je Newman poznao i kojega je upoznao. Katolička mu se crkva u početku u Engleskoj učinila manjinom koja živi u getu. Newman odlazi zbog toga u Rim i priključuje se kongregaciji oratorijanaca¹.

Vrativši se ponovno u Englesku osniva oratorij u Birminghamu gdje je i proveo daljnju većinu svoga života. 1851. godine mole ga Irski biskupi da u Dublinu osnuje katoličko sveučilište. Postaje rektorom. Tu ponovno započinju poteškoće. Napušta Irsku te postaje urednikom časopisa *Rambler*. Zatim dolazi u sukob s episkopatom te ga prijavljuju u Rim. To su za njega bile godine »tamne noći«. Činilo se kao da će pasti u zaborav sve dok nije napisao *Apologiju* s kojom je opet zadobio za sebe čitalačku publiku.

Newman se počeo baviti filozofskim problemima, ali u svjetlu *Apologije*. Tako je nastalo njegovo poznato djelo *Essay of Aid of a Grammar of Assent* (1870). Radi se zapravo, kako je to rekao T. Haecker, o filozofiji vjere. Iz početka je ovo djelo u katoličkim krugovima, gdje je vladao neoskolasticizam, tek jedva bilo zapaženo; da bi kasnije doživjelo svoju slavu. Prašinu je podiglo i Newmanovo shvaćanje dogme papine nepogrešivosti. Papa, naime, govori iz savjesti, a savjest je nepogrešiva. Papa Leon XIII. ga proglašava kardinalom. Umire 11. kolovoza 1890.

U filozofiji Newman nije, kako sam tvrdi, nikada želio biti metafizičar, njegov je filozofski interes prije svega bio logički, etički, praktički. Posebno je cijenio Aristotelovu *Nikomahovu etiku* (iza smrti našli su u njegovoj biblioteci deset izdanja tog djela) iako ključnu riječ svoje filozofije, »savjest«, nije mogao pronaći kod Aristotela (tek je stoa ukazala na taj pojam, tako da ga je Newman vjerojatno preuzeo od stoika preko Ciceronovih spisa). Newman je imao posebni interes za filozofiju J. Lockeja, F. Bacona i J. Shaftesburyja.

Temeljni se filozofski problemi s kojima se Newman bavio odnose prvotno na vjeru,

---

¹ zajednici svjetonih svećenika koji žive bez zavjeta

filozofiju religije i spoznajnu teoriju. Predstavimo tri kompleksa tema njegove filozofije.

Newman je uvjeren da sama Biblija nikada nije dovoljna za Crkvu, već i tradicija. Želio je razviti samo povijesnost Crkve, i to iz njezine vjere. Ranu povijest neke ideje treba interpretirati prema njezinoj kasnijoj razradi i pretpostaviti da je ona već u mogućnosti u sebi sadržavala ono kasnije. To je Newmanov hermeneutički princip: mi naime retrogradno primjenjujemo ishod i to prema nekoj pretpostavljenoj interpretaciji prošlosti. Kriterij je razvoja i »trajna životna sila«. Razvoj je pak samo moguć uz obnovu i produbljenje. Sam razvoj pokreće, prema Newmanu, Duh Kristov. On garantira povijesnu otvorenost.

Newman je uočio da je glavni problem 19. stoljeća bio odnos vjere i uma. U tom se kontekstu on morao boriti na dva fronta: s jedne strane protiv racionalizma, a s druge strane protiv liberalizma. Vjera običnih ljudi - to je bilo ono što je u toj borbi Newmana posebno rukovodilo. Dakle, oni koji ne mogu navesti razloge. Tako je Newman pokušao odgovoriti na dva pitanja: kako jednostavan čovjek dolazi do vjere? - *quaestio facti*; i: je li tu vjeru moguće racionalno opravdati? - *quaestio iuris*. Prvo je pitanje za njega psihološke, a drugo filozofske naravi. Vjera je običnog čovjeka implicitna vjera naravi, a ne stroge logike. Ona je plod konkretnog za konkretno. Sposobnost pak ljudskog duha da slijedi konkretno Newman naziva »smisao slijeđenja« (Illative Sense). Tako jednostavni čovjek ne dolazi do vjere logičkim mišljenjem već instinktivnim slijeđenjem naravnih sposobnosti koje su date svakom čovjeku. Ipak ostaje pitanje, je li opravdano da čovjek takvim naravnim posljedicama koje on zapravo ne može refleksivno utemeljiti da svoj bezuvjetni pristanak? Postoji li neki kriterij koji opravdava ovakvo čovjekovo slaganje? Newman govori o vjerojatnim konvergirajućim kriterijima, a oni su za njega legitimni dokaz sigurnosti. Da bi ovo pojasnio, Newman iznosi primjer čelične sajle koja je ustvari spoj sitnih žica. Svaka je žica za sebe slaba, a tek njihov spoj čini jaku sajlu.

Vjera je za Newmana princip djelovanja. Zadaća je uma da provjerava i opravdava. Zbog toga Newman naziva vjeru »stvarateljskom«, a um »kritičkom« sposobnošću. U svom djelu *Grammar of Assent* razlikuje, prije svega, pojmovno i realno mišljenje. Pojmovno je mišljenje apstraktno, a realno konkretno. Tako ključna riječ »to realize« za Newmana znači i spoznati i djelovati; spoznati, zahvatiti konkretnu stvarnost; djelovati, ostvariti čudoredno djelo (čin). Newman želi zaštititi obični, svakodnevni oblik spoznaje pred zahtjevom da spoznaja mora biti mjerena mjerilima logike i znanosti. Njegovo insistiranje na »realnom mišljenju« je sigurno nama danas više razumljivo i shvatljivo nego što je to bilo u njegovo vrijeme. Vjera za Newmana nije shvaćena samo u religioznom smislu već i na međuljudskom području. Vjera je, naime, princip djelovanja.

Pojam »savjest« čini središte svih Newmanovih domišljaja. Savjest je, naime, za njega praktično živi temeljni princip koji je uključen i ugnježen u prve principe, a koji ih ujedno i određuje. Savjest je princip religije i etike. Newman tvrdi da za sve ljude važi: »We have by nature a conscience«. Savjest je spoj čudorednog osjećaja i osjećaja dužnosti. Tako ona posjeduje

kritičku i prosudbenu moć. Savjest je kao ćudoredni osjećaj (sense of moral) promjenjiva, dok je kao osjećaj dužnosti (sense of duty) nepromjenjiva. Ona je kao ćudoredni osjećaj podložna odgoju i izvanjskim utjecajima.

Savjest, naime, nije neposredni »glas Božji«, već je prvotno »eho osobe koja mi govori«. Bog, naime, nikada ne govori neposredno, već samo preko ljudske naravi koju je stvorio. Savjest kao osjećaj dužnosti, kaže ćovjeku da je obavezan slijediti je. To važi posvuda, pa i onda kada je sadržaj suda savjesti iskrivljen. Savjest je i princip religije i to kao nutarnje ćovjekovo iskustvo. U savjesti nas susreće Bog kao uzvišeni gospodar, sudac i otac. Bezuvjetnost savjesti ukazuje na Bezuvjetnoga. Savjest potpomaže i ćovjekovu dublju spoznaju samoga sebe. U ovim se mislima (posebno u misli da je savjest centar osobe) uočava sličnost Newmana i sa njegovim suvremenikom Kierkegaardom; ali ipak s tom razlikom, da je Newman težio umjerenosti u svojim domišljajima a Kierkegaard radikalizmu. Pod utjecajem Newmana razmišljali su M. Scheler, R. Guardini i F. Ebner koji su u njemu vidjeli prethodnika filozofije personalizma. Newman je anticipirao i neke filozofske postavke Wittgensteina i Austina.